

Autor

Miquel Àngel Pradilla Cardona
Universitat Rovira i Virgili

L'autor descriu la situació sociolingüística del català centrant-se en tres grans qüestions que afecten els tres grans territoris de parla catalana. D'una banda, l'onada liberalista que afecta les qüestions lingüístiques al Principat; de l'altra, la situació de multilingüisme que viuen les Illes arran de l'onada de residents estrangers, i, finalment, el secessionisme lingüístic al País Valencià.

Introducció ¹

La sociolingüística catalana ha anat evolucionant des d'una *sociolingüística del conflicte* a una *diversitat de sociolingüístiques*. Qui signa aquest article és un exemple clar d'investigador procedent de l'anomenada *sociolingüística de la variació*. Com ja s'ha dit insistentment, la nostra sociolingüística ha estat fonamentalment una sociologia del llenguatge amb un fort component passional en les argumentacions. Tot i la lògica —i desitjable— tendència al distanciament objectivador per part dels investigadors, no serem nosaltres qui criticarem l'esmentat apassionament: al cap i a la fi, com diu T. Mollà (*Política i planificació lingüístiques*, 1997), «les passions i els desitjos formen part també de la investigació».

En aquesta ocasió, abordarem algunes qüestions al voltant de la política lingüística. Ens hauria agradat poder-ho fer de tot l'àmbit territorial de la llengua catalana, però, òbviament, això no ens ha estat possible: qualsevol aproximació diasistemàtica implicaria inventariar telegràficament tot un ventall de qüestions que, així i tot, depressarien l'espai que se'ns ha adjudicat. S'imposa, doncs, una tria. De manera que hem decidit plantejar tres qüestions que afecten els tres grans territoris: a) al Principat de Catalunya, la necessitat d'articular —i difondre— un discurs que combata l'onada liberalista que també envaeix les consideracions lingüístiques; b) a les Illes, la peremptorietat d'establir una política lingüística integradora davant l'allau de residents estrangers; i c) al País Valencià, el secessionisme lingüístic, això és, l'intent de desvincular la varietat valenciana del dia-sistema català.²

Però alguna cosa voldria dir dels territoris restants en clau d'optimisme moderat. La Catalunya Nord i l'Alguer presenten una fase avançada de substitució lingüística. La

prova més fefaent ens la dona la clara interrupció de la transmissió intergeneracional. Així i tot, convé no perdre de vista, pel que fa al Rosselló català, l'increment constatat del sentiment de catalanitat unit a uns contactes, sobretot econòmics, cada cop més freqüents amb el Principat. També caldrà estar a l'aguait, en relació amb l'Alguer, de l'aplicació de la Llei de promoció i valoració de la cultura i de la llengua de Sardenya, curiosament aprovada un 11 de setembre de 1997. La diglòssia en el sentit ortodox fergussonià, pel que té de fenomen estable, segurament és una de les claus del manteniment del català a l'Aragó. La de moment congelada cooficialitat amb el castellà de l'aragonès i el català també desperta unes certes expectatives. I, finalment, ens resta Andorra, estat on l'única llengua oficial és el català i, tanmateix, llevat dels usos oficials, la francesització i, sobretot, la castellanització avancen alarmantment. Un símptoma inequívoc ens el dona el fet que la integració de la nombrosa població immigrada portuguesa es fa a través del castellà. El govern andorrà té la potestat d'intervenir, però de moment la tan anunciada llei de política lingüística encara és al calaix. Confiam que no s'arriba tard.

El liberalisme lingüístic al Principat de Catalunya

En aquest primer apartat, posarem damunt de la taula les controvèrsies en què darrerament s'ha vist immersa la política lingüística catalana. I ho farem presentant-les com una col·lisió de dues filosofies polítiques diferents. En la formulació d'Albert Branchadell, la nacionalista i la liberal. El desacord, com veurem, afecta tant el contingut de la política lingüística com l'aval normatiu.

Quins són els objectius de la política lin-

güística institucional? Una ràpida repassada de la documentació existent de seguida ens mena cap a dues formulacions diferents. Mentre que una centra l'objectiu en l'assoliment d'una condició igualitària de català i castellà, l'altra apunta cap al predomini del català en la vida pública. Tot i la sovintejada citació de l'emblemàtica conferència de Miquel Reniu, el 1990, segons Branchadell, el primer que va explicitar l'esmentat objectiu de predomini va ser el president de la Generalitat de Catalunya, deu anys abans, en la presentació del programa de govern davant del Parlament. A parer de Pujol, «només aconseguirem la normalització de la llengua catalana si el seu ús esdevé predominant, tot convivint amb la llengua de l'Estat, oficial també a Catalunya».³

Dit això, convé aclarir de seguida que els objectius en qüestió no s'han d'interpretar com a contradictoris ja que operen en dimensions diferents de la realitat. Mentre que el propòsit igualitari es refereix a la paritat de drets lingüístics que empara els usuaris de totes dues llengües, el predomini del català se circumscriu a l'àmbit de les institucions. Efectivament, la política lingüística catalana es vanta d'haver sabut conjuminar els principis de territorialitat i de personalitat, principis que, com és sabut, constitueixen una de les quatre dimensions de la tipologia presentada per McRae (1975).

En el bàndol oposat, els detractors de la política lingüística catalana no mostren un posicionament unànim. L'heterogeneïtat argumentativa va des de la denúncia de perseguir l'assimilació lingüística de la població castellanoparlant a la de practicar el monolingüisme institucional. Des de l'extrem més bel·ligerant és freqüent el recurs al fantasma de la *neteja ètnica* o la presentació de la immersió lingüística escolar, en paraules d'Ivan Tubau el 1992, com «una tècnica de substitució lingüística».⁴ D'una manera més moderada el Foro Babel, en el seu segon manifest (1998), sosté «que la política lingüística [de la Generalitat de Catalunya] tiene como finalidad convertir el catalán en lengua única y obligatoria de todas las instituciones, con una clara opción por un monolingüismo que no se corresponde con la realidad lingüística existente».

Branchadell posa el dit a la nafra quan, a propòsit de la tipologia de Milton Esman (1992), alerta sobre la confusió —d'altra banda gens inusual en els estudis sobre política lingüística— en què incorren aquestes crítiques que identifiquen «monolin-

güisme» i «assimilacionisme». El fet que el monolingüisme, històricament, haja estat un instrument d'assimilacionisme no pot ser un eximent de la badada si es vol argumentar des de coordenades acadèmiques. Esman ho aclareix quan, amb la seua distinció entre «estratègies assimilacionistes» i «estratègies pluralistes», ens presenta, com una de les estratègies pluralistes possibles, l'«unilingüisme sense assimilació». Ras i curt, oficialitat d'una sola llengua i manteniment de tot l'ecosistema lingüístic. De manera que, posicionaments demagògics a banda, el caràcter pluralista de la política lingüística catalana és un fet incontestable. Això hauria de ser suficient per deixar com a únic tema de debat el desequilibri afavoridor del català en l'esfera pública.

El Foro Babel centra el seu discurs justament en el qüestionament d'aquest predomini del català. Vegem alguna de les seues línies argumentatives:⁵

1) Tot ciutadà de Catalunya té dret a usar lliurement qualsevol de les dues llengües oficials, tant en les seues relacions amb particulars com en les seues relacions amb les institucions polítiques i amb l'Administració pública.

2) Les institucions polítiques i les administracions públiques amb seu a Catalunya tenen l'obligació d'atendre els ciutadans, en igualtat de condicions, en les dues llengües oficials, i no és legítim considerar pròpia d'aquestes institucions només una de les dues llengües.

3) Les relacions entre particulars són regides pel principi d'autonomia individual de les parts i, en conseqüència, s'ha d'aplicar el principi de lliure ús de les llengües. Els poders públics només hi poden incidir, si fa el cas, per mitjà de mesures de foment.

El caràcter liberal d'aquests postulats plana per tot arreu, especialment en els punts 1 i 3, això és, la reivindicació de la llibertat d'elecció individual i el rebuig a la intervenció dels poders públics en l'esfera privada. Pel que fa al punt 2, la relació del bilingüisme oficial amb la protecció dels drets lingüístics individuals, fou l'eix discursiu de Francesc de Carreras en el seu vot particular al dictamen sobre la Proposició de llei de política lingüística.

En definitiva, el gran punt de col·lisió entre la política lingüística oficial i els seus opositors rau en la pretesa incompatibilitat, a ulls dels crítics liberals, entre la igualtat de drets individuals i el predomini institucional del català.

Això ens porta directament a avaluar la bondat discursiva amb què el Govern català justifica l'objectiu de predomini del català. Novament, una passejada pels textos que s'hi refereixen ens aporta argumentacions diferents. Mentre que una el justifica amb la necessitat de superar l'estat de proscripció en què l'han deixat més de dos segles i mig de repressió, l'altra recorre al caràcter de «llengua pròpia», territorial. Aquesta darrera explicació, des d'un posicionament ideològic nacionalista, pren la forma metafòrica d'assignar al català el paper de «nervi» o «espina dorsal» de la nació.

No cal dir que el concepte de llengua pròpia va absolutament lligat a l'estatus identitari que s'atorga a la llengua catalana. Ara no és el moment d'abordar amb detall un tema tan complex com és el de la identitat, però és important fer notar que en els darrers temps ha estat objecte de permanents revisions. La línia argumentativa sovint ha posat èmfasi en la necessitat que el catalanisme polític abandone el seu caràcter estrictament ètnic, centrat en la llengua i la cultura, i prenga en consideració aspectes essencials en les comunitats modernes com la necessitat econòmica i la cohesió social. Des de les mateixes files nacionalistes, els posicionaments d'Àngel Colom ⁶ i de Josep Antoni Duran i Lleida ⁷ són certament significatius.

Vol dir això que el concepte en qüestió ha entrat en crisi? No és fàcil donar resposta categòrica a la pregunta. Un bon analista com Branchadell (1996 i 1997) en fa una crítica basada en tres aspectes: en primer lloc, el concepte és vague; en segon lloc, encara que no fos vague, no és clar per què s'ha d'aplicar exclusivament al català, i en tercer lloc, encara que fos clar per què s'ha d'aplicar exclusivament al català, no és evident que se'n segueixi l'exigència de convertir el català en la llengua predominant de la vida pública. Si Branchadell té raó, la bondat argumentativa del discurs oficial legitimador de la preeminència del català haurà fet fallida, i, en conseqüència, el repete serà trobar un discurs alternatiu. El mateix autor el cerca en el terreny teòric del liberalisme mitjançant l'obra del filòsof canadenc Will Kymlicka (1995).⁸ Branchadell conclou que s'ha d'anar cap a una formulació no axiomàtica de la política lingüística catalana. Un plantejament que siga el resultat d'una deliberació democràtica i no la deducció de cap principi superior. Dit d'una altra manera, el català serà la llengua predominant *mentre els catalans ho vulguin*.

Al marge del fet que la legislació lingüística catalana ha assolit un consens prou ampli entre les forces polítiques de l'arc parlamentari,⁹ en la nostra opinió la reflexió identitària no pot prescindir del component ètnic, on la llengua ocupa un lloc destacat. Això no vol dir que no hi tinga cabuda un component cívic ajustat a les demandes de l'actual societat. Pensem que la consideració de la llengua castellana (també) com a pròpia de Catalunya és una percepció induïda des de determinats posicionaments ideològics. Una simple ullada a la nostra història ens aclareix la perversitat d'una maniobra que podria ser letal.

La població al·lòctona a les Illes Balears i Pitiüses

Darrerament s'ha encetat un debat, sobretot a través de la premsa, en relació amb el perill que plana sobre la població autòctona de les Illes d'esdevenir un col·lectiu minoritzat en el seu propi territori. L'allau de residents estrangers en un context definit per la interposició del castellà com a llengua prioritzada en la relació amb els novvinguts és un factor que mereix tota la nostra atenció. Fins i tot la totpoderosa llengua castellana està veient devaluada, cada cop més, la seua condició de «llengua de comunicació internacional» a favor de l'anglès i l'alemany.

En les ratlles que segueixen passarem per alt la problemàtica lingüística (cultural i identitària) que genera la minorització de la llengua catalana en un context de subordinació lingüística que entronitza la castellana. Ens centrarem en l'observació de la nova situació de multilingüisme que propicia l'increment de població resident sense document d'identitat espanyol. No ens referim tant als turistes d'estada breu —que també—, tot i que depassen ja els nou milions d'estades anuals, com a la població de residents estrangers, fonamentalment europeus, i a l'onada d'immigrants africans, essencialment marroquins.

Sobre unes dades demogràfiques de Pere Salvà (1998), Isidor Marí ha caracteritzat quantitativament i qualitativament aquest contingent humà. Pel que fa al primer aspecte, convé destacar que els residents estrangers amb estades superiors als tres mesos, l'any 1997 fregaven la xifra de 90.000 persones. La seua procedència era europea en més d'un 80%. D'aquesta quantitat, uns 40.000 són residents permanents.

Una anàlisi de la variable *edat* destaca les següents informacions: mentre que la immigració africana es concentra fonamentalment entre els 20 i els 40 anys, els residents europeus es distribueixen en dos franges de predomini, entre els 40 i els 44 i entre els 65 i 69. Aquestes dades delimiten dos grups amb activitats i tarannàs absolutament diferents. El primer, la població marroquina i l'europea més jove, constitueix un grup laboral relacionat amb el turisme, tot i que amb un estatus professional diametralment oposat. El segon, la població europea de més edat, són persones jubilades. És important destacar que la distància cultural dels marroquins i la tendència a la *guetització* dels jubilats europeus aboca a uns déficits d'interrelació importants amb la resta de la població. En canvi, el grup europeu en edat laboral forçosament ha de participar de la socialització que exigeix el seu dinamisme.

Quant a l'origen dels residents europeus, més de la meitat són alemanys i al voltant d'una quarta part, anglesos.

Finalment, la distribució d'aquesta població segons les diferents illes també aportarà dades a tenir en compte. La màxima concentració es dona a Mallorca, un 79%, i la mínima a Menorca, un 3%. Ara bé, si es té en compte la proporció relativa de residents de cada illa, les Pitiüses mostren una dada preocupant ja que concentren un 18% dels residents davant de l'11% que representen de la població total de les Illes.

Dit això, no és estrany que l'alta densitat relativa que adquireixen els nouvinguts en determinades zones propicie esquemes de funcionament social endogàmics, d'autoorganització. En definitiva, que dificulten extraordinàriament la integració.

Davant d'aquesta descripció de la realitat multilingüe i multicultural illenca, Marí proposa abordar la nova situació sense més dilació, abans que els problemes detectats menen a processos de fractura social de difícil solució. I en el benentès que el fenomen que tractem no és privatiu de les Illes i afecta qualsevol àrea turística del domini lingüístic, planteja la peremptorietat d'establir un model de relació més apte per tal d'afavorir la convivència intercultural. Al seu parer, la dinàmica actual de juxtaposició comunitària, amb relacions unidireccionals i jerarquitzades, on la comunitat autòctona té un paper subaltern, s'ha de corregir. Tampoc el model de mestissatge (*melting pot*) aportaria una relació de reciprocitat donat l'actual estatus de subordi-

nació de la llengua i la cultura catalanes. Cal un model igualitari, autènticament intercultural i identitari.

Novament apareix en escena Will Kymlicka (1995). Aquest autor distingeix tres formes de diversitat, de les quals la *poliètnica* és la que s'ajusta millor a la realitat insular. Es tracta de la diversitat produïda per la incorporació de nous grups a una societat receptora. Kymlicka defensa, en contra de les temptacions d'adoptar actituds de colonització, la primacia territorial de cada comunitat com a base de tota convivència igualitària.

Com en l'apartat anterior, la qüestió identitària entra novament en escena. Ja hem vist com en les societats modernes perd sentit l'encasellament en un model ètnic sense permeabilitat. Hom pot recórrer a Marí (1996) per a més detalls sobre la qüestió. Aquí ens interessa destacar de la tipologia que explicita la identitat *relativista i composta*, això és, que siga capaç d'entendre i respectar totes les identitats equitativament i que es mostre disposada a la integració selectiva dels elements vàlids de les altres identitats en contacte. Això, en el cas baleàric, implica una correspondència, un pacte de convivència en què el sector estranger resident ha d'assumir el coneixement, ni que només siga instrumentalment, d'uns «mínims» lingüístics i culturals que garantiscen la continuïtat de la cultura que els acull.

En la nostra opinió, la societat insular i els seus governants tenen mala peça al tel·ler si no capgiren, com a pas previ —o simultani— el model de relació lingüísticocultural amb la comunitat castellano-parlant. Majoritàriament, els residents estrangers no tenen consciència de quina és l'especificitat identitària autòctona ja que l'espanyola se superposa constantment. En conseqüència, la voluntat d'integració —malauradament minoritària— d'alguns individus es veu satisfeta a través de la llengua i la cultura castelleses.

Societat i govern insular han d'anar agafats del bracet a l'hora d'encarar el repte que suposa passar d'un programa d'acció multicultural a un d'*intercultural*. En aquest sentit, si bé els agents més actius de la societat civil ofereixen unes clares garanties de compromís, en canvi els actuals governants han anat instal·lant-se en una inhibició crònica. I el més greu del cas és que tant la legislació autonòmica com les noves possibilitats que insinua el nou marc de la Unió Europea permeten un ampli marge de treball.

El secessionisme lingüístic al País Valencià

L'interès pel control de la llengua, en el marc de la civilització occidental, queda patent en una llarga tradició d'intervencionisme lingüístic. I és que la regulació del fenomen lingüístic constitueix un dels ressorts més eficaços de la regulació del fenomen social. D'altra banda, avui en dia és plenament acceptat el fet que la *potestas lingüística* siga una derivació del poder polític. Això sí, aquest ha de delegar en una institució amb plena capacitat científica, autoritat moral i independència política. Dit això, no s'escapa a ningú que és precisament aquesta imbricació entre poder polític i poder lingüístic la que ha atorgat al Consell Valencià de Cultura un protagonisme inusual en la informació mediàtica. L'ocasió s'ho mereix, però, ja que s'ha posat damunt de la taula la possibilitat de resoldre un conflicte que entrebanca tota possibilitat de redreçament cultural al País Valencià. En paraules de Vicent Pitarch (1996) a la contraportada d'un llibre de referència obligada, *Control lingüístic o caos*, «la societat valenciana assoleix la condició oprobiosa de figurar, dins l'estat, com a cas únic de llengua desvalguda, això és, que no disposa d'autoritat lingüística».

El cas valencià és certament complex i la ideologització hi té un paper preeminent. Així, si en el control de les llengües el poder polític no pot romandre al marge, hem de concloure que el buit legal al País Valencià pel que fa a l'autoritat competent en la codificació de la llengua pròpia respon a unes decisions conscients, que configuren la política lingüística dels governants.

L'actitud dubitativa i erràtica en matèria lingüística del PSOE durant dotze anys de govern —del 1983 al 1995— va malbaratar una oportunitat única de resoldre la qüestió d'una manera racional. La seua política es va debatre entre l'acceptació de les *Normes* de Castelló i la negativa a sancionar-les legalment. En un context hostil a la recuperació de la llengua pròpia, s'ha de reconèixer a l'esquerra el mèrit d'haver introduït el valencià a l'escola —el valencià de les *Normes* de Castelló— i d'impulsar-ne tímida-ment l'ús social, però en l'àmbit de la codificació l'actitud poruga —i de vegades contemporitzadora— davant del xantatge permanent del blaverisme ha estat un llast que ha eternitzat el conflicte.

El triomf relatiu del Partit Popular a les eleccions autonòmiques del 28 de maig de

1995 va motivar l'entrada al govern d'Unió Valenciana. Des de l'oposició, la qüestió lingüística sempre havia estat una tema secundari per al PP. Només la capitalització del vot anticatalanista l'havia impel·lit a fer-ne un ús entre l'ambigüitat i l'hostilitat. Algú ha dit amb encert que al PP valencià la llengua només li interessa en tant que li molesta. Tanmateix, la pressió del seu soci —i de l'altaveu mediàtic que el patrocina— ha tingut com a sinistra conseqüència tot un seguit d'actuacions paranormals. De la nòmina de despropòsits voldria destacar: la retirada dels ajuts als mitjans escrits en valencià, excepte els seguidors de la normativa secessionista de la Real Academia de Cultura Valenciana; la deshomologació de les titulacions de filologia valenciana i catalana; la negativa a seguir col·laborant econòmicament amb el Patronat Lluï de les Illes Balears en la tasca conjunta dels governs valencià, català i balear d'edició de l'obra completa del beat mallorquí, semblantment a la retirada de les subvencions destinades a l'edició dels treballs d'eminents estudiosos com Miquel Batllori i Ignatius Burns; la derogació del decret que atorgava a la universitat —a l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana— la potestat de revisió dels textos escolars, seguida de la censura de termes —«català», «País Valencià», etc.— i conceptes —la unitat de la llengua, els autors procedents d'altres territoris del domini lingüístic compartit, etc.— que, segons el conseller Camps, «distorsionessen políticament i socialment les senyes d'identitat valencianes»; l'hostilitat cap als moviments de defensa de la llengua com ara la Federació d'Escola Valenciana, i l'obstrucció d'iniciatives culturals com els Premis Octubre. La nova conjuntura política ha dibuixat, doncs, una estratègia lingüística clarament involucionista.

Em sembla, tanmateix, que podria confondre els lectors si no fes alguna reflexió prèvia sobre el capteniment lingüístic dels contendents en la disputa. I és que aquests campions en la defensa aferissada d'una pretesa llengua independent sovint no la usen —ni oralment ni per escrit—, o ho fan d'una manera esporàdica, i sempre, és clar!, li atorguen en el rànquing de funcionalitat un lloc de subordinació. Paral·lelament, el sector que manté viva la llengua pròpia, això és, el món universitari, els professionals de l'ensenyament, la xarxa editorial i els escriptors, els veritables agents lingüístics en definitiva, actuen amb plena cons-

ciència de la unitat lingüística i, en conseqüència, es mantenen fidels a la normativa fabriana. És més, aquest model lingüístic ens ha llegat, des de la seua oficialització a terres valencianes el 1932, una producció literària i investigadora de gran magnitud. Aquest és un punt de partida que no es pot obviar a l'hora d'encarar amb eficàcia una planificació del corpus que resolga la proliferació de normatives que patim.

Pitarch (1996) exemplifica aquesta esquizofrènia codificadora amb la diversitat de referents normatius que s'empren a les institucions governades pel PP. Al *Butlletí Oficial de les Corts Valencianes* hom pot trobar els escrits del seu president unionista —primer González Lizondo, després Héctor Villalba— i els de les conselleries —també en mans d'UV— de Medi Ambient («Mig Ambient») i Agricultura en les *Normes de l'Academia*, juntament amb el valencià normatiu de la resta. A la Diputació de València el model són les *Normes ortogràfiques de Castelló* «estRICTES», això és, sense la revisió i complementació de què van ser objecte per la tradició gramatogràfica valenciana posterior. A l'Ajuntament de València s'hi troba de tot. Tanmateix, és especialment significatiu que la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència haja respectat el valencià normatiu que emana de les *Normes de Castelló* consolidades per les aportacions posteriors. Aquest fet ha implicat que la llengua de l'ensenyament no trenque amb la tradició de vora setanta anys. No cal dir que si aquesta conselleria hagués caigut en mans secessionistes, les conseqüències haurien pogut ser irreparables. Aquest panorama, certament desolador, no ens ha de fer perdre de vista que davant de la *problematització* de la llengua, l'alternativa més generalitzada ha estat l'ús del castellà.¹⁰

Amb aquest estat de la qüestió s'arriba al 16 de setembre de 1997 quan, de manera sorprenent, el president de la Generalitat Valenciana en un discurs davant de les Corts valencianes diu (traduïm): «Encomanaré al Consell Valencià de Cultura [...] que exercisca l'atribució estatutària i funcional de vetlar per la defensa dels valors lingüístics valencians, dictaminant sobre aquesta qüestió [la qüestió de la llengua] des de la imparcialitat assentada tant en fonaments científics com històrics.»

Durant més d'un any el Consell Valencià de Cultura ha anat treballant fins que el procés s'ha interromput a l'hora de pactar els membres de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, el nou ens de referència norma-

tiva al País Valencià. De moment els qui veïen la iniciativa amb escepticisme han vist corroborada la seua intuïció. El cert és que aquest *impasse* actual ha produït una enorme desil·lusió a molta gent —entre els quals ens incloem— que, potser amb una bona dosi d'ingenuïtat, vèiem l'eixida del túnel. Tanmateix, pel camí s'han aconseguit coses, a destacar: a) una enrevessada assumptió de la unitat de la llengua, i b) la creació de l'esmentada acadèmia, que haurà de començar a treballar tot i partint de les *Normes ortogràfiques de Castelló* del 1932, és a dir, des de la doctrina fabriana. En condicions normals, aquests dos punts haurien de ser suficients per deixar en la més absoluta marginalitat el sector secessionista. Però la cosa no és tan senzilla...

Al nostre parer, ens trobem davant d'un fals conflicte lingüísticofilològic que serveix de coartada a un conflicte ideològic. Així doncs, tractar el secessionisme lingüístic valencià ens remet a l'anàlisi del *fenomen blaver*. Vegem-ho.

En quin context naix el blaverisme? Des de finals dels 60 ens trobem amb el dinamisme de la societat civil enfront de les rígides estructures d'un estat corporatiu franquista. S'imposava una reforma de tipus d'estat en l'únic sentit possible: l'accés a un sistema de democràcia parlamentària. D'altra banda, la ideologia oficial, carrinclona i folkloritzant, havia perdut tot poder de seducció entre les noves generacions. La mort del dictador, l'any 1975, dona pas a una complicada transició.

El focus social originari s'ha de cercar en la petita burgesia. Aquesta classe mitjana valenciana, nombrosa i especialment activa a la ciutat de València, era culturalment bastant pobra i havia estat ideologitzada sota el franquisme, cosa que explicaria la seua actitud de connivència amb el règim, gens reivindicativa en definitiva. Amb aquest perfil, el grup en qüestió era presa fàcil per a una dreta autòctona profundament reaccionària. La vertebració política del sentiment d'irritabilitat que generaven en aquest sector els canvis subsegüents a l'adveniment de la democràcia va tenir com a conseqüència la creació del blaverisme, inicialment com un fenomen ubicat al voltant del cap i casal.

Dins l'esfera cultural, la reacció blavera trobarà en la qüestió lingüística la màxima nuclearitat. En els darrers anys de la dictadura, al valencià se li associaven els trets de ruralitat i de folklorisme (la llengua del poble), mentre que al castellà se l'identificava

amb la urbanitat i l'ascens social (la llengua del poder). Aquests «estigmes» —que ja tenen una sinistra presència en la nostra terra des del segle xv— van accelerar el secular abandonisme lingüístic de les classes dominants. Un altre factor clau va ser la immigració. L'allau de nouvinguts acabarà d'empènyer la dinàmica lingüística exògena propiciant una castellanització col·lossal.

El valencià era percebut com un residu del passat a punt de desaparèixer, com una íntima empremta d'atàviques ressonàncies maternes (Ninyoles 1969: 100-102). En definitiva, el procés de substitució lingüística s'accelerará així com la desnacionalització de la societat valenciana, ara amb la col·laboració inestimable de la nova cultura homogeneïtzadora que arribava a través dels *mass media*. Així i tot, el canvi de rumb polític propiciava una visió eufòrica del nou horitzó que s'obria, i aquest moviment reaccionari va ser menystingut i infravalorat pel sector progressista majoritari. Se li va vaticinar una mort prematura, pronòstic que va fracassar.

En un ambient de reivindicació autonomista general, el despertar entre la joventut i amplis sectors populars de la consciència identitària cultural i social va provocar una col·lisió frontal entre el projecte castellanitzant de les classes mitjanes i la nova realitat sociopolítica de reivindicació democràtica dels sectors populars. Tanmateix, la dinàmica lingüística hauria continuat sent la mateixa en el sentit de deslegitimació de l'ús social del català, si no fos perquè la universitat va apostar incondicionalment pel projecte cultural arrelat al país. Aquest fet serà determinant ja que el que deslegitimará serà l'abandonisme lingüístic de la classe mitjana. Davant d'això el mecanisme de defensa que va activar aquest grup va ser la desqualificació de la universitat, operació en la qual van centrar una part important dels seus esforços.

I a poc a poc, l'anomenat despectivament *búnquer barraqueta* va anar agafant dimensions considerables. Ara bé, tot i els «mèrits» dels blaveros inicials i la passivitat irresponsable dels partits majoritaris d'esquerra, al poder des de l'any 1983, el moviment va prendre volada gràcies a dos esdeveniments fonamentals: d'una banda, la instrumentalització auspiciada des dels aparells de l'estat —amb Fernando Abril Martorell al capdavant— i pels sectors més reaccionaris de l'aparell provincial de la UCD —Emilio Attard, José Luis Manglano...— i

grups d'empresaris que en van finançar l'operació política. L'altre succés va ser l'adhesió a la maniobra de *Las Provincias*, que s'afegiria a la premsa encara en mans de personatges del Movimiento —*Levante* i *Hoja del Lunes*. El control dels mitjans de comunicació els va permetre vehicular un missatge banal però molt efectiu.

Actuant sobre les contradiccions de la societat valenciana, durant tots aquests anys el blaverisme ha anat administrant una nòmina de guanys més que notable, sobretot si es té en compte que els han aconseguit sense governar: van dificultar, en el seu moment, el procés autonòmic; van determinar alguns aspectes del text estatutari que amb el temps han esdevingut letals —la denominació particularista de la llengua sense cap referència a la pertinença al diastema català n'és un exemple punyent—; han creat un clima de violència antidemocràtica; han entrebancat tots els processos de redreçament cultural; han enverinat la població amb falses polèmiques, i han entronitzat l'antiintel·lectualisme demagògic, una mena d'elogi de la ignorància.

En definitiva, l'origen primigeni s'ha de cercar en una reacció antidemocràtica —i probablement antiesquerrana—, que trobarà en la instrumentalització mediàtica del missatge de Joan Fuster, explicitat el 1962 a *Nosaltres els valencians* i a *País Valencià*, un brou de cultiu especialment adequat per ser combatut des d'un regionalisme curt de mires i flokloritzant. Una prova d'això és el fet que els factòtums culturals del regionalisme —Xavier Casp, Miquel Adlert, Emili Beüt, Giner Boira, etc.— abans del 75 no negaven la unitat de la llengua. ¿Cal recordar que Casp té premis de poesia en llengua catalana, concretament a Mallorca (1950) i als Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili: la Flor Natural a Perpinyà el 1950 i l'Englantina d'Or a Nova York el 1951? En el canvi d'orientació anticatalanista de Casp i Adlert, posicionaments ideològics a banda, raons de tipus personal hi van jugar un paper fonamental: «La gelosia que sentien per Fuster» (Burguera 1991: 241); «de ser mediocritats intel·lectuals poc reconegudes van passar a ser els vocalistes de l'orquestrina blavera amb actuació diària». (Bello 1988: 95).

Clouré aquest apartat assajant una síntesi explicativa dels pilars que sostenen l'edifici discursiu blaver. El primer serà la instrumentalització de la dicotomia *valencià-català*. En el seu discurs resulta cabdal la instauració d'un fetixisme nominalista

que passa de la sublimació del primer terme a la demonització del segon. En definitiva, han creat una antinòmia que els porta a una disposició cognitiva envers la diferència.

El reduccionisme del vocable *català* al territori específic del Principat és el camí bàsic que activarà els mecanismes paranoics d'una pretesa hegemonia territorial catalana amb voluntat imperialista —els Països Catalans.

En l'àmbit lingüístic, el discurs blavero redueix el diasistema català només a dues manifestacions, que són presentades com a llengües diferents: el subdialecte barceloní seria el «català» i el valencià apitxat seria el «valencià». L'afirmació acadèmica que el valencià és català els provoca una percepció de submissió.

A partir d'aquí s'enceta un procés hiperbòlic d'èmfasi en les diferències. I com que les diferències estructurals no són suficients recorren a la legitimació de la interferència lingüística sota el lema «és el valencià que parlem». Resulta altament significatiu comprovar com la virtualitat del seu model lingüístic estigmatitza l'intercanvi intralingüístic —la transdialectalització—, mentre que entronitza la interferència interlingüística.¹¹

L'altra gran fabulació la constitueix la falsa identificació entre catalanitat cultural i catalanisme polític. El desenvolupament d'una activitat cultural autòctona que depasse la folklorada i envaïska l'àmbit ocupat per l'única llengua en què es pot fer cultura en majúscula és interpretat com un exercici de propaganda política catalanista.

La seua estratègia comporta l'homogeneïtzació de totes les formes polítiques de nacionalisme en una massa indiferenciada. Mitjançant aquesta operació tots els partits més o menys respectuosos amb els drets democràtics nacionals del País Valencià aniran a parar al sac d'*agents de l'imperialisme catalanista*. Segurament no és casualitat que l'etiqueta en qüestió s'haja penjat a tota l'esquerra valenciana.

Tot plegat porta a la interpretació de la no-castellanitat en termes de no-espanyolitat. D'aquesta manera, l'espanyolisme criminalitzarà els seus adversaris desplaçant-los a l'espai simbòlic de l'*estigma separatista*.

Acabem. El pacte lingüístic, ajornat fins que passen les eleccions autonòmiques, ara mateix és ple d'interrogants. L'aritmètica electoral probablement decidirà la dinàmica que prendrà el procés en funció de la presència/absència d'Unió Valenciana, la

formació anticatalanista, en clau de suport al govern. Sens dubte seria una bona notícia per a la llengua (i per al país) la confirmació de les previsions de desfeta que les enquestes auguren a la fauna secessionista.

Bibliografia

BELLO, V. (1989). *La pesta blava*. València: Edicions 3 i 4.

BRANCHADELL, A. (1996). *La normalitat improbable*. Barcelona: Empúries.

BRANCHADELL, A. (1997). *Liberalisme i normalització lingüística*. Barcelona: Empúries.

BURGUERA, F. de P. (1991). *És més senzill encara: digueu-li Espanya*. València: Edicions 3 i 4.

ESMAN, M. (1992). «The State and Language Policy». *International Political Science Review*, 13, p. 381-396.

KYMLICKA, W. (1995). *Multicultural citizenship*. Oxford University Press.

MARÍ, I. (1996). *Plurilingüisme europeu i llengua catalana*. València: Universitat de València.

McRAE, K. (1975). «The Principle of Territoriality and the Principle of Personality in Multilingual States». *Linguistics*, 158, p. 33-54.

NINYOLES, R. L. (1969). *Conflicte lingüístic valencià*. València: Edicions 3 i 4.

PITARCH, V. (1996) *Control lingüístic o caos*. Alzira: Bromera.

PRADILLA, M. À., ed. *La llengua catalana al tombant del mil·lenni*. Barcelona: Empúries.

SALVÀ, P. (1998). «Balears: una "Nova Califòrnia" per als europeus». *El Mirall*, 96, Palma.

Notes

1. Aquest text fou la base de la conferència que l'autor d'aquestes línies va llegir a l'acte de lliurament dels Premis de Sociolingüística de l'any 1998 atorgats per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya.
2. Entre el 4 de novembre i el 2 de desembre de 1998 es va dur a terme, a la Universitat Rovira i Virgili, un cicle de conferències amb el mateix títol genèric que el que encapçala aquest article. L'objectiu de les jornades era elaborar un estat de la qüestió territorialitzat sobre la situació

- sociolingüística de la llengua catalana. Els punts *a* i *b* van ser presentats, respectivament, per Albert Branchadell (*La política lingüística de Catalunya: liberals vs nacionalistes*, 4-XI-1998) i Isidor Marí (*Interculturalitat i multilingüisme a les Balears*, 11-XI-1998). M'agradaria destacar que les reflexions que seguiran en són en bona mesura deutores. Del punt *c*, me'n vaig ocupar jo mateix (*El secessionisme lingüístic valencià*, 18-XI-1998). Les deu intervencions han estat aplegades en un volum, actualment en premsa, que amb el títol genèric esmentat publicarà pròximament editorial Empúries.
3. *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya* 4, 22 d'abril de 1980, p. 22.
 4. Aquest posicionament radicalitzat és el defensat pel diari *ABC*, alguns tertulians ultraliberals com Federico Jiménez Losantos o les diferents associacions «defensores del castellà» aplegades en la Federación de Asociaciones por el Derecho al Idioma Común Español.
 5. Val a dir que la proposta babeliana té molts de punts de contacte amb el posicionament lingüístic del Partit Popular de Catalunya. Una lectura obligatòria per copsar el liberalisme que inspira aquesta actitud opositora és l'obra d'Alejo Vidal Quadras *Amarás a tu tribu*.
 6. Ja l'any 1989, encara secretari general d'ERC, en el congrés del partit celebrat a Lleida.
 7. El 1996, a l'Escola d'Estiu de la Unió de Joves Democratacristians.
 8. El propòsit d'aquest autor és demostrar que la no-neutralitat de l'Estat pot ser una exigència de l'autonomia individual, quan la cultura o la llengua que són objecte de promoció són cultures o llengües minoritàries.
 9. La Llei de normalització lingüística del 1983 va ser aprovada per unanimitat i la Llei de política lingüística del 1998, amb un acord del 80%.
 10. Segurament els exemples més paradigmàtics d'aquest recurs ens els ofereixen el Consell Valencià de Cultura i l'Ajuntament d'Alacant.
 11. Una mostra d'indigència intel·lectual i de dòping ideològic ens la dona el *Diccionari diferencial valencià-català català-valencià* de Carles Recio (1985). Permeteu-me la frivolitat de donar-ne alguns exemples (en les parelles oposades, el primer terme correspondrà al *català* i el segon al *valencià*): *a)* convencions ortogràfiques: *col·locar-colocar, cotxe-coche*; *b)* geosinònims: *aquí-ací, pantalons-camalets* (!); *c)* castellanismes: *advocat-abogat, avorrir-aborreixer, vorera-acera, porc-cerdo, matusser-chapucer, ximple-tontorro*; *d)* col·loquialismes: *bastonada-bastonà, bufetada-morrà, ministre-menistre*. I com a traca final, unes quantes entrades de caire sexoescatològic: *anus-à, prostituta-pendó, penis-pito, coit-pardalà*.

El patetisme d'aquest desfici augmenta davant l'abdicació secessionista del seu autor, que es va adonar, en acabar el diccionari, de la unitat de la llengua. Fins i tot la secessionista Acadèmia de Cultura Valenciana es va apressar a anatemitzar la badada «lexicogràfica». I és que Recio va cometre l'error de portar les premisses del blaverisme en matèria lingüística al terreny científic, cosa que va desemmascarar la mascarada. En favor del jove Recio és de justícia reconèixer-li el valor d'assumir l'espifiada, actitud gens freqüent en els membres del seu grup de procedència.